

Powstanie kościuszkowskie

III rozbiór Polski

Oś czasu

III ROZBIÓR POLSKI

Insurekcja kościuszkowska

Insurekcja kościuszkowska

Polska po III rozbiorze

Notatka z lekcji

1. Daty:
 - a. 1794 r. -- insurekcja kościuszkowska,
 - b. 1795 r. – III rozbiór Polski.
2. Wybuch powstania kościuszkowskiego.
3. Przebieg powstania;
 - a. bitwa pod Racławicami,
 - b. bitwa pod Maciejowicami.
4. Uniwersał połaniecki.
5. Następstwa upadku powstania kościuszkowskiego.
6. Trzeci rozbiór Polski.
7. Abdykacja Stanisława Augusta Poniatowskiego.
8. Pojęcia: abdykacja, naczelnik, insurekcja, uniwersał, zaborcy, kosynierzy.
9. Postaci: Tadeusz Kościuszko, Wojciech Bartos, Antoni Madaliński. Jan Kiliński, Jakub Jasiński, Jan Henryk Dąbrowski.

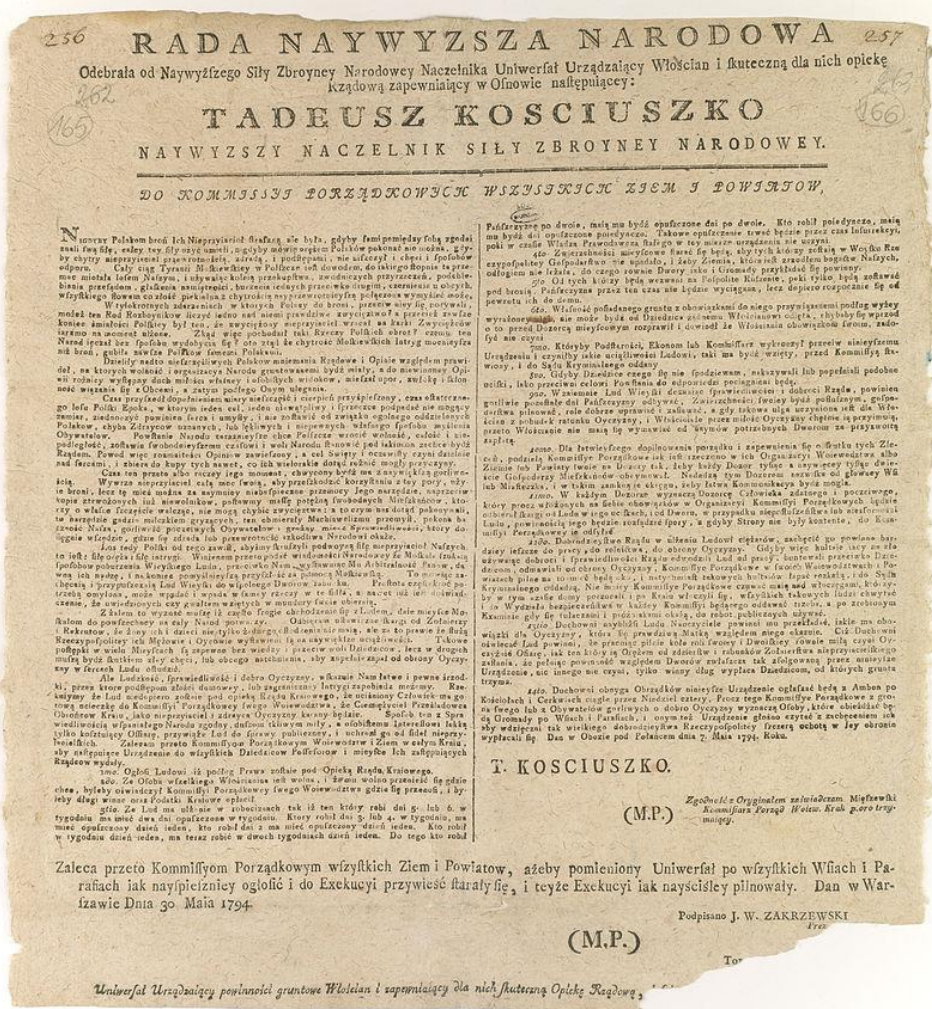
Pojęcia

- **Abdykacja** - rezygnacja panującego monarchy z tronu.
- **Naczelnik** – dowódca.
- **Insurekcja** – powstanie.
- **Zaborcy** - państwo, które zagarnęło cudze terytorium.
- **Kosynierzy** - żołnierze pieszych oddziałów ochotniczych, którzy uzbrojeni byli w kosy ustawione na sztorc (pionowo). W większości byli to chłopci.

Pojęcia

- **Uniwersał** – w dawnej Polsce: uroczysty list władz do społeczeństwa, ogłaszany w ważnej dla narodu chwili.
- **Uniwersał połaniecki** – dokument wydany przez Tadeusza Kościuszkę 7 maja 1794 roku w okolicach miasta Połaniec, w którym:
 - ograniczał poddaństwo chłopów pańszczyźnianych,
 - uniemożliwiał usunięcie chłopów z ziemi, jeśli wypełniał on swe obowiązki,
 - przyznawał im ograniczoną wolność osobistą.

T. KOŚCIUSZKO.

(M.P.)

Zgodnie z Orzeczeniem sejmowem. Mistrzowski Komisarz Porządku Włościan Król polski...

(M.P.)

To

Uniwersał Urządzący powinności włościan i sąpolniaczy dla nich skuteczną Opiekę Rezerwową...

Zaleca przeto Komisylowemu Porządkowemu wzytkich Ziem i Powiatow, ażeby pomieniony Uniwersał po wzytkich Włocich i Parafach iak najpyspiczniej ogłosił i do Eksekucyi przywieść staraty się, i teżyż Eksekucyi iak nasycisley pilnowaty. Dan w Warszawie Dnia 30 Maja 1794.

Tadeusz Kościuszko (1746-1817)

Tadeusz Kościuszko (1746-1817)

Pochodził ze średniej szlachty, po ukończeniu szkoły średniej kształcił się w Szkole Rycerskiej.

W 1775 roku wyjechał do Ameryki, by wziąć udział w walce o niepodległość Stanów Zjednoczonych.

Po ogłoszeniu insurekcji w Krakowie (24.III.1794 roku) Kościuszko objął władzę dyktatorską jako Najwyższy Naczelnik.

Po klęsce pod Maciejowicami (10.X.1794r.) więziony w Petersburgu. Zwolniony przez cara Pawła I w 1796 roku, po złożeniu przysięgi wierności carowi, w 1797 roku wyjechał do Stanów Zjednoczonych. Zmarł w Szwajcarii (w Solurze), gdzie spędził ostatnie lata swego życia.

Został pochowany na Wawelu.

Sarkofag Tadeusza Kościuszki w krypcie św. Leonarda
w katedrze wawelskiej

Tadeusz Kościuszko (1746-1817)

Tekst przysięgi złożonej przez Tadeusza Kościuszkę 24 marca 1794 r. na krakowskim rynku.

„Ja, Tadeusz Kościuszko, przysięgam w obliczu Boga całemu Narodowi Polskiemu, iż powierzonej mi władzy na niczyj prywatny ucisk nie użyję, lecz jedynie jej dla obrony całości granic, odzyskania samowładności Narodu i ugruntowania powszechnej wolności używać będę. Tak mi Panie Boże dopomóż i niewinna męka Syna Jego!”

Przysięga Kościuszki na Rynku w Krakowie, 1794
Franciszek Smuglewicz,

Antoni Madaliński

- generał, dowódca kawalerii, jeden z dowódców w insurekcji kościuszkowskiej.
- Antoniego Madalińskiego traktowano jako "rezerwową" kandydaturę na Naczelnika powstania.
- 12 marca 1794 rozpoczął marsz swojej brygady spod Ostrołęki w kierunku Krakowa, co stało się faktycznym początkiem powstania.

Jan Kiliński

Jan Kiliński

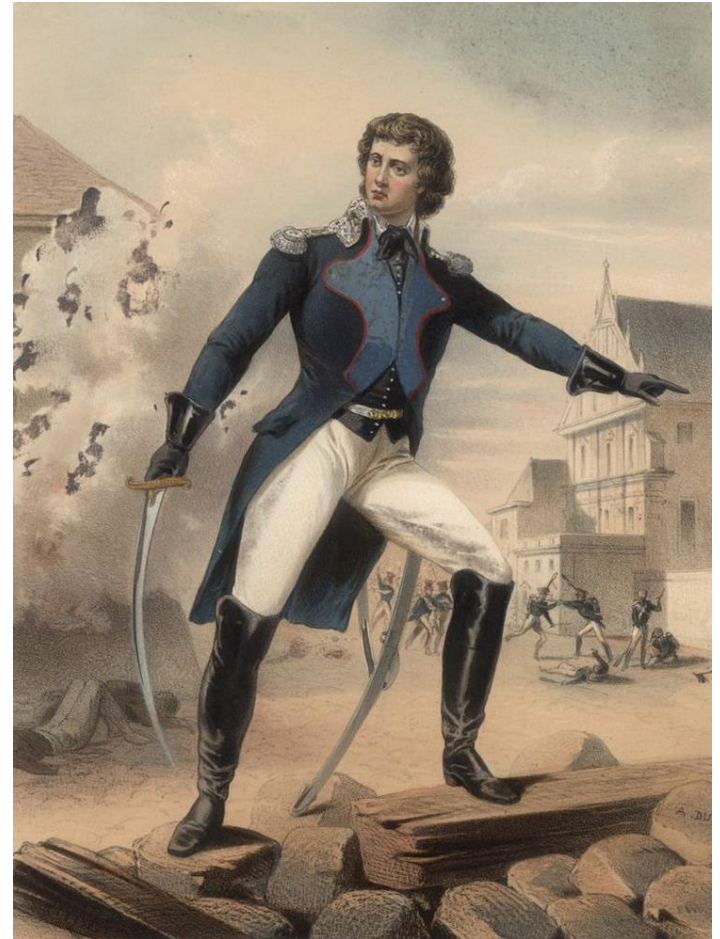
- W czasie insurekcji stanął na czele mieszkańców Warszawy. Po dwóch dniach walk z silnym garnizonem rosyjskim, doprowadził do oswobodzenia stolicy. 19 kwietnia insurekcja przyłączyła się do powstania kościuszkowskiego i uznała Kościuszkę za Najwyższego Naczelnika.
- Z zawodu był szewcem.

Jakub Jasiński

- Podczas insurekcji kościuszkowskiej organizował powstanie w Wilnie. W nocy z 23 na 24 kwietnia powstańcy zaatakowali rosyjski garnizon. Walka zakończyła się pełnym zwycięstwem.
- W związku z decyzją Tadeusza Kościuszki wycofał się do Warszawy, aby bronić jej przed wojskami gen. Suworowa. Mimo rozkazu do odwrotu, Jasiński pozostał na szanclu.

*„Po co rozpaczać w tej chwili, kiedy nas tyłu gotowych do walki.
Hańba z bitwy uchodzić!”*

- Gen. Jasiński zginął w obronie bastionu Zwierzyńca, ostatniego punktu oporu.

Jan Henryk Dąbrowski

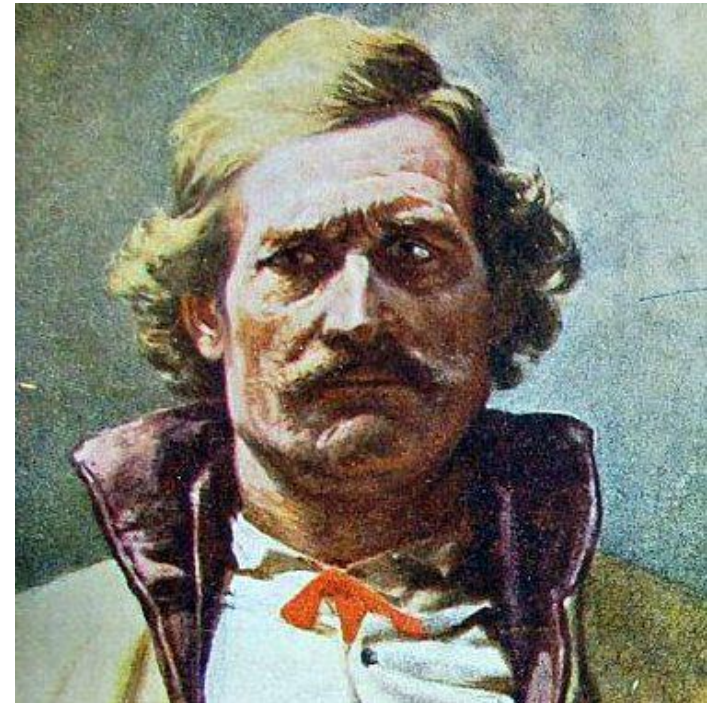
- Jan Henryk Dąbrowski urodził się w 1755 r.
- Karierę wojskową rozpoczął w wieku 16 lat. Po wielu latach służby w armii saksońskiej powrócił do kraju i rozpoczął służbę w polskim wojsku.
- W czasie powstania Kościuszkowskiego wyróżnił się w walkach o Warszawę i został mianowany generałem.
- W 1796 r. wyjechał na zachód, gdzie doprowadził do utworzenia Legionów Polskich we Włoszech.
- Zmarł 6 VI 1818 r.

Wojciech Bartos

Wojciech Bartos od 1794 z nazwiskiem Głowacki

Wziął udział w insurekcji kościuszkowskiej, w bitwie pod Raławicami. 4 kwietnia 1794 odznaczył się wielkim męstwem, zdobył działo rosyjskie, gasząc lont czapką, za co został mianowany chorążym; otrzymał także nazwisko Głowacki. Został śmiertelnie ranny podczas bitwy pod Szczekocinami 9 czerwca 1794, zmarł i został pochowany w Kielcach. Po klęsce powstania stał się symbolem waleczności i męstwa.

Wojciech Bartos

Odezwa Tadeusza Kościuszki o względy dla walecznego Wojciecha Głowackiego

„Wojciech Głowacki, grenadier regimentu milicji krakowskiej, rodem ze wsi Rzędowice, starosty Szuyskiego, na potyczce dnia czwartego kwietnia okazał męstwa swęgo dowody, pierwszy skoczywszy na baterię nieprzyjacielską. Jego odwagę nagradzając, mianowałem onego chorążym w tymże Regimentie Grenadierów Krakowskich, Komisja zaś Porządkowa zobowiąże starostę Szuyskiego, aby o tego poczciwego oficera żonie i dzieciach miał staranie.

Tadeusz Kościuszko

P.S. Ja też sam zanoszam prośby do starosty Szuyskiego za nim, aby raczył ulżyć pracy i familii jego stać się ojcem w niebytności jego.”

„Bitwa pod Racławicami”

obraz Jana Matejki

„Bitwa pod Racławicami”

obraz Jana Matejki

Tadeusz Kościuszko ubrany jest w modny frak mundurowy.

Drugi bohater bitwy racławickiej – **Bartosz Głowacki** został przedstawiony z czapką na zdobyczej armacie.

Współorganizator powstania, **Hugo Kołłątaj**, ubrany jest na czarno i siedzi na czarnym koniu.

Na przedstawienie zasłużyli, zdaniem Matejki, także dwaj generałowie stojący na czele sztabu – **Antoni Madaliński i Józef Zajączek** (w napoleońskiej czapce na głowie i oparty o drzewo).

W bardzo pięknym szlacheckim stroju namalował Matejko **Stefana Dembowskiego**, który w razie śmierci Kościuszki miał być jego następcą.

Przebieg powstania

- wojska Tadeusza Kościuszki odniosły zwycięstwo pod Raclawicami,
- przywódcą powstania w Warszawie był **Jan Kiliński**,
- na czele powstańców na Litwie stanął **gen. Jakub Jasiński**,
- w lipcu 1794 r. wojska rosyjskie i pruskie przystąpiły do oblężenia Warszawy,
 - zostało przerwane na skutek wybuchu powstania w Wielkopolsce,
 - z pomocą do Wielkopolski wyruszył **gen. Jan Henryk Dąbrowski**,
- **10 X 1794** r. po klęsce pod **Maciejowicami** Kościuszko dostał się do niewoli rosyjskiej,
- wojska rosyjskie zdobyły szturmem Pragę **4 XI 1794** r. „**Rzeź Pragi**”.

Rzeź Pragi

- Po przełamaniu oporu obrońców Rosjanie dokonali masakry ludności cywilnej. W wyniku kilkugodzinnej fali mordów życie straciło 20 tysięcy ludzi. Ten akt skłonił stolicę do kapitulacji. Wojska powstańcze wycofały się na południe i 5 listopada całe miasto poddało się Rosjanom.

- Ówczesny ambasador brytyjski w Warszawie określił mord na cywilach jako ohydne, niepotrzebne barbarzyństwo.

Rzeź Pragi, Aleksander Orłowski

Przyczyny rozbiorów

Wewnętrzne

- osłabienie państwa wojnami w XVII wieku,
- ograniczenie władzy królewskiej przez liczne przywileje szlacheckie,
- liberum veto, którego nadużywanie paraliżowało funkcjonowanie państwa,
- wolna elekcja wpływająca na utratę przez władcę silnej pozycji,
- niechęć magnaterii do reform i przedkładanie prywatnych interesów nad sprawy Rzeczypospolitej,
- słaba i nieliczna armia, która nie zapewniała bezpieczeństwa granicom państwa.

Zewnętrzne

- utrata pozycji Rzeczypospolitej na arenie międzynarodowej wskutek wojen w XVII wieku,
- działania sąsiadujących z Polską mocarstw: Rosji, Prus i Austrii,
- które ingerowały w wewnętrzne sprawy Rzeczypospolitej poprzez:
 - wolną elekcję (wpływały na wybór króla Polski),
 - liberum veto (blokowały reformy w Polsce, aby doprowadzić do jej upadku).

III rozbiór Polski – 1795 r.

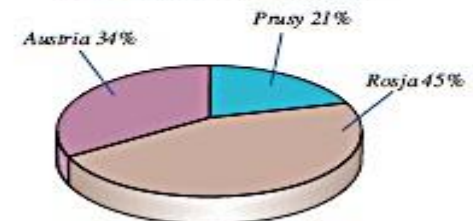
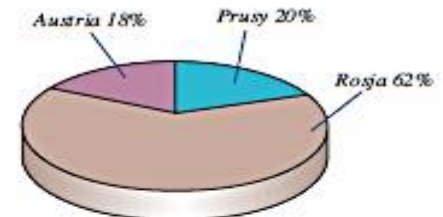
- Trzeci rozbiór oznaczał całkowitą likwidację państwa polskiego:
 - Prusy zabrały zachodnią część Mazowsza z Warszawą,
 - Austria otrzymała południową i wschodnią część Mazowsza,
 - Rosja przejęła Litwę, Polesie, Wołyń oraz ziemie białoruskie.

Straty w powierzchni państwa i liczbie ludności Rzeczypospolitej na rzecz państw zaborczych

	Rosja 	Prusy 	Austria
I rozbiór	92 tys. km ² 1,3 mln ludności	36 tys. km ² 0,58 mln ludności	83 tys. km ² 2,65 mln ludności
II rozbiór	250 tys. km ² 3,06 mln ludności	58 tys. km ² 1,14 mln ludności	
III rozbiór	120 tys. km ² 1,0 mln ludności	48 tys. km ² 1,0 mln ludności	47 tys. km ² 1,5 mln ludności

Liczebność wojsk państw zaborczych i polskich w połowie XVIII w.

300 tysięcy	200 tysięcy	100 tysięcy
-------------	-------------	-------------

Abdykacja króla

Akt abdykacji

„My Stanisław August z Bożej łaski król Polski, Wielki Książę Litewski etc., etc. Nie szukając w ciągu królowania naszego innych korzyści lub zamiarów, jak stać się użytecznym Ojczyźnie naszej, byliśmy także tego zdania, iż opuścić należy tron w okolicznościach, w których rozumieliśmy, że oddalenie nasze przyłożyło się do powiększenia szczęścia współziomków naszych, lub też przynajmniej umniejszenia ich nieszczęścia, postanowiliśmy oświadczyć, tak jako też niniejszym aktem ogłaszamy, że wolnie i z własnej woli wyrzekamy się wszelkich praw naszych do korony polskiej, do Wielkiego Księstwa Litewskiego i innych należących do nich krajów. Akt ten uroczysty abdykacji korony i rządu Polski w ręce Najjaśniejszej Imperatorowej Wszech Rosji składamy dobrowolnie. Zstępując z tronu dopełniamy ostatniego obowiązku królewskiej godności. Akt niniejszy podpisaliśmy. Działo się to w Grodnie, dnia 25 listopada roku 1795, a roku 32 panowania naszego.”

Stanisław August, król

Zapamiętaj

- Na czele powstania w obronie Rzeczypospolitej po II rozbiore stanął Tadeusz Kościuszko.
- Powstanie nazywane insurekcją kościuszkowską wybuchło w roku 1794.
- Tadeusz Kościuszko ogłosił Uniwersał połaniecki, chcąc przyciągnąć chłopów do powstania.
- Największym sukcesem zbrojnym powstańców była bitwa pod Racławicami.
- Insurekcja kościuszkowska zakończyła się klęską pod Maciejowicami i zajęciem Warszawy przez generała Suworowa.
- Po klęsce powstania kościuszkowskiego Rosja, Austria i Prusy w 1795 r. dokonały trzeciego rozbioru Polski.
- Na 123 lata Polska zniknęła z mapy Europy.
- O przyczynach upadku państwa polskiego zdecydowały zarówno czynniki wewnętrzne, jak i zewnętrzne.

Pytania i polecenia utrwalające

- wyjaśnij znaczenie poznanych terminów,
- przedstaw postaci: Tadeusz Kościuszko, Wojciech Bartos, Antoni Madaliński, Jan Kiliński, Jakub Jasiński, Jan Henryk Dąbrowski,
- zapamiętaj daty; insurekcji kościuszkowskiej (1794 r.) oraz trzeciego rozbioru Polski (1795 r.).
- wskaż na mapie ziemie utracone przez Polskę podczas trzeciego rozbioru, Raławice, Połaniec oraz Maciejowice (slajd 3 i 4),
- wymień przyczyny wybuchu i upadku powstania kościuszkowskiego,
- wymień państwa, które dokonały trzeciego rozbioru Polski,
- wskaż na obrazie Jana Matejki *Bitwa pod Raławicami* Tadeusza Kościuszkę i Wojciecha Bartosa.